

LUNDS
UNIVERSITET

Föräldraövervakning i den digitala eran

Författare: Mathilda Wahlgren & Sofia Wester

Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet Medie- och kommunikationsvetenskap

MKVK04, HT23

Handledare: Magnus Andersson

Examinator: Helena Sandberg

Abstract

I dagens teknologiskt avancerade samhälle har föräldrar börjat integrera digitala övervakningsverktyg som en del av föräldraskapet. Teknologins framsteg har gett möjlighet till nya typer av föräldrakontroller, där digital övervakning kan användas som verktyg för insamling av detaljerad information om barns digitala och fysiska fotspår. De nya möjligheterna att övervaka väcker en rad komplexa frågor om integritet, säkerhet och uppfostran. Uppsatsens syfte är att undersöka hur föräldrar förhåller sig till övervakning i relation till barns säkerhet. Studien tittar även närmare på vilka potentiella risker övervakningen kan innebära för barns utveckling och självständighet. Utifrån kvalitativa forskningsintervjuer med en semistrukturerad design utforskas föräldrars övervakning av sina barn, de motiv som ligger bakom samt de metoder som används. Med hjälp av fyra olika teorier har det empiriska materialet analyserats för att skapa förståelse för hur övervakning påverkar balansen av barns säkerhet, integritet och utveckling. Teorierna bidrar med synsätt som möjliggör för insikter om hur synlighet och övervakning påverkar beteendemönster, samt hur digital teknik och föräldrakontroll kan påverka barns integritet och lärande. Resultaten visar att föräldraskap i det digitala samhället motsvarar en komplex balansgång där föräldrar står inför utmaningen att balansera barns säkerhet och integritet. Samtidigt står föräldraskapet utan facit, vilket försvårar processen att avväga risker och faror med föräldrars kontroll och övervakning. Svårigheten i att definiera rätt och fel i föräldraövervakning, understryker vikten av att undersöka gränsen och komma närmre hälsosamma riktlinjer för det komplexa förhållandet mellan barnens säkerhet, integritet och utveckling.

Nyckelord: övervakningsstudier, föräldraövervakning, digital övervakning, övervakningsteknologi, platsspårning, panoptism, kontroll, integritet, säkerhet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Problemformulering & Syfte	3
3. Litteraturöversikt	4
4. Metod	8
4.1. Semistrukturerade intervjuer	9
4.2. Urval och avgränsning	9
4.3. Tillvägagångssätt	10
4.4. Etiska principer	11
5. Teoretiskt ramverk	12
6. Analys	15
6.1. Medieanvändning	15
6.2. Hur övervakar föräldrar?	17
6.2.1. Öppen övervakning	19
6.2.2. Dold övervakning	26
6.3. Varför övervakar föräldrar sina barn?	29
6.3.1. Oro och risker	30
6.3.2. Det paradoxala föräldraskapet	33
7. Slutsats	35
Källförteckning	37
Bilagor	40
Intervjuguide	40

1. Inledning

Var går egentligen gränsen för hur mycket föräldrar har rätt att veta om sina barn? Föräldrar har rätt att veta allt fram tills att deras barn blir myndiga. Det tycker i alla fall en bekant till en av oss. Vid ett middagssamtal framgår det att denna förälder, med en dotter i unga tonåren, dagligen kollar igenom hennes telefon. Föräldern är övertygad om att den har rätt att kolla igenom allt från sökhistorik till bilder och meddelanden för att säkerställa sitt barns trygghet. Enligt uppgifter från en av författarnas yngre systrar, som även är en nära vän till den aktuella dottern, framkom det att flickorna ofta avstår från att skicka privata meddelanden till varandra på sms och sociala medier. Detta beror på vetskapen om att föräldern i fråga kommer att läsa allt de skriver. Det framkom även att föräldern vid ett par tillfällen har skrivit till dotterns kompisar i hennes namn för att försöka reda ut oenigheterna på hennes vägnar. Denna berättelse illustrerar en alltmer aktuell och brännande fråga i dagens digitala samhälle, nämligen föräldrars digitala övervakning av sina barn och dess konsekvenser för barnens privatliv och utveckling. I en tid där teknologin genomsyrar nästan alla aspekter av våra liv, blir behovet av att förstå och balansera barns rätt till privatliv mot föräldrars ansvar för säkerhet och vägledning allt mer angeläget. Detta arbete granskar föräldrars övervakningsmetoder, deras motiv och påverkan på barnen, för att därigenom bidra till en djupare förståelse av denna komplexa dynamik. Studiens disposition är konstruerad för att på ett strukturerat och noggrant sätt behandla ämnet föräldraövervakning i den digitala eran. I uppsatsens följande del definieras studiens syfte och frågeställningar, vilket vidare följs av en litteraturöversikt för att ge en bred bild av den befintliga forskningen inom området. I metoddelen beskrivs de metodologiska valet för datainsamling och analys, och i det teoretiska ramverket presenteras de teoretiska perspektiv som studien lutar mot. Detta följs sedan av en analys som är utformad för att djupgående utforska och tolka den insamlade datan. Analysen är uppdelad i underavsnitt baserade på olika teman och frågeställningar, där vi jämför och kontrasterar olika aspekter av föräldraövervakning för att belysa de nyanserade och ofta komplexa dynamikerna i föräldrars digitala övervakning och dess påverkan på barnens upplevelser och beteenden. Studien avslutas med en presentation av forskningens resultat där huvudpunkterna sammanfattas och diskuteras i relation till studien övergripande syfte och frågeställningar.

2. Problemformulering & Syfte

I dagens samhälle har den teknologiska utvecklingen möjliggjort för en ny form av övervakning, nämligen den digitala. När vi interagerar på sociala medier, använder elektroniska enheter, banktjänster och välfärdssystem genereras det ständigt data. Denna data kan sedan användas för att hitta övergripande mönster som kan användas för att optimera resurser i samhället. Samma data kan dock också användas för att övervaka våra beteenden. Även om syftet med övervakningen är legitimt, kan det upplevas som kränkande för den personliga integriteten (Stenkvist, 2023). Den ökade övervakningen har i sin tur öppnat upp för en samhällsdebatt där vissa individer strävar efter att motverka och begränsa övervakningen, medan andra betraktar den som nödvändig. Å ena sidan finns det argument för att statlig övervakning kan användas för att skapa ett effektivare och tryggare samhälle, framförallt genom att öka övervakningen som ett medel för att förhindra kriminalitet. Å andra sidan finns det de som oroas över att den ökade övervakningen ska leda till överträdelser på den personliga integriteten. Samtidigt som det finns ett erkännande av behovet av säkerhetsåtgärder för att hantera samhällets säkerhet, varnar kritiker för potentiella risker med att skapa ett samhälle där varje steg och handling övervakas. Kritiker lyfter även frågan om tillit till staten och tar upp historiska exempel på hur makt har missbrukats (Crosson, 2023). Genomgående i debatten vägs det mellan säkerhet och personlig integritet. Det handlar inte bara om statliga myndigheters övervakning, utan även om kommersiella och privata aktörers övervakning av såväl anställda som kunder. De nya möjligheterna att övervaka har dessutom smugit sig in i privata relationer och familjer, vilket har skapat ytterligare en debatt om föräldrars övervakning över sina barn.

I likhet med debatten om övervakning från statliga myndigheter och kommersiella aktörer framförs här argument både för och emot övervakning med hänsyn till säkerhet och integritet. Föräldrar har med hjälp av dagens teknologier fått nya metoder och strategier för att övervaka sina barn. Idag kan föräldrar via digitala verktyg övervaka barnens aktiviteter både online och offline. Dels möjliggör tekniken för övervakning av online-aktiviteter såsom vad barnen delar på sociala medier, dels möjliggör den för övervakning av barnens geografiska plats och rörelsemönster. De nya möjligheterna att övervaka väcker en rad komplexa frågor om integritet, säkerhet och uppfostran.

Syftet med denna studie är att utforska och analysera föräldrars övervakning av sina barn i ett digitalt samhälle med särskilt fokus på balansen mellan barnens säkerhet, integritet och utveckling. Detta kommer att undersökas genom att studera vad föräldrar övervakar, hur de övervakar och varför de känner ett behov av att övervaka. Studien syftar även till att undersöka hur föräldrar förhåller sig till övervakning i relation till barnens säkerhet, vilket i förlängningen ger möjlighet till att belysa potentiella risker för barnets utveckling och självständighet. Våra frågeställningar lyder således:

- På vilka specifika sätt implementerar föräldrar digital övervakning, och vilka underliggande motiv driver denna praxis?
- Hur påverkar digital övervakning föräldra-barn-relationernas dynamik och gränser, och hur påverkas övervakningen av dessa relationer?

3. Litteraturöversikt

För att få bättre förståelse för hur detta ämne behandlats i tidigare forskning samt vad vi kan bidra med, avser denna del att redovisa en litteraturöversikt rörande föräldrars digitala övervakning av sina barn. Denna forskning bygger främst på begreppen digital övervakning, integritet, föräldrakontroll och säkerhet.

I takt med den teknologiska utvecklingen har den digitala eran möjliggjort nya tillvägagångssätt för föräldrar att övervaka sina barn. Den fysiska observationen har övergått till en digital övervakning som innefattar kontroller och olika slags tekniska spårningsverktyg som både kan begränsa och kontrollera barnens on- och offlineaktiviteter.

Tidigare forskning visar i hur stor utsträckning föräldrar idag övervakar sina barn. Internetstiftelsens rapport *Svenskarna och internet* (2023: 318f) visar hur mer än hälften av föräldrarna till barn i åldrarna 8-19 år kan spåra sina barns mobiler och se var de befinner sig. En studie genomförd av Coghlan, Mavoja och Nansen (2023) visar data från en undersökning besvarad av 112 föräldrar som redovisar vilka spårningsmetoder de använder för att lokalisera sina barn. Studien visar att "Hitta min Iphone", "Life365" och "Airtags" är de mest använda

digitala spåringsverktygen bland föräldrar med barn i åldrarna 5-18 år. Utöver denna geospårning som tillåter en lokalisering av barnets offlineaktiviteter, finns det även metoder som möjliggör för övervakning av barnets onlineaktiviteter.

Pew Research Center publicerade år 2016 Monica Anderssons studie som behandlar föräldrars övervakning av sina barns onlineaktiviteter. Studien belyser i vilken omfattning föräldrar kontrollerar och reglerar sina barns internetanvändning genom att övervaka deras digitala beteenden. Studien visar också hur föräldrar använder olika metoder som bland annat innefattar övervakning av barnets webbhistorik, profil på sociala medier, men också dennes privata textmeddelanden. Andersson (2016) belyser att föräldrar till yngre barn är mer benägna att använda digitala verktyg för att övervaka och filtrera vad barnet kan ta del av online, medan föräldrar till äldre barn snarare samtalar med barnen om deras medieanvändning för att påverka deras digitala beteende. Denna forskning visar hur föräldrar utför kontrollerade handlingar och tar aktiva steg för att hantera deras barns medieanvändning och digitala beteenden. Andersson (2016) lyfter vikten av att fortsätta kritiskt undersöka dessa övervakningsmetoder då de påverkar barns integritet. Hon betonar att det är särskilt nödvändigt i kontexten av omsorgsrelationer där tillvägagångssätten grundas i välmenande ändamål. De två sistnämnda artiklarna har båda samlat data utifrån kvantitativa studier vars syfte varit att undersöka de föräldrakontroller och digitala övervakningsverktyg som kontrollerar barns online-och offline-aktiviteter.

Ett återkommande tema i forskningen om föräldrars digitala övervakning av sina barn är balansen mellan omsorg och kontroll, och de komplexa frågor som uppstår kring barnens säkerhet, integritet och utveckling. Denna tvetydighet diskuterar Widmer och Albrechtslund (2021) genom att belysa ambivalensen mellan omsorg och kontroll. De undersöker hur övervakningsteknologi, särskilt applikationer med platsövervakning, kan vara ett dubbelverkande verktyg för föräldrar. Å ena sidan kan teknologin användas som ett verktyg för föräldrarna att vårda och skydda sina barn. Å andra sidan kan övervakningsteknologin fungera som ett verktyg för kontroll, där föräldrar kan utöva övervakning på ett sätt som påverkar barnens autonomi och integritet. Även om föräldrars intentioner bakom övervakningen i många fall tycks vara förankrade i omsorg och säkerhet, kan intentionen att vårda riskera leda till överdriven kontroll (Bettany, Shona M & Ben Kerrane, 2016). Återigen framställs omsorg och kontroll som nära

sammanflätade faktorer i föräldrars övervakning av sina barn. Detta belyser också Coghlan, Mavoia och Nansen (2023) genom att diskutera hur barns rätt till privatliv är en aktiv rättighet som främjar yttrandefrihet, självutforskning, informationssökande och medborgerliga rättigheter. Även om övervakning av barn genomförs av omsorg, förespråkar forskningen en kritisk granskning av denna praxis eftersom den påverkar barnens integritet.

En stor del av forskningen berör även hur platsspårningsteknik kan påverka kommunikationen och dynamiken inom familjen. Några som undersöker detta är Boesen, Rode och Mancini (2010). I deras forskning görs det tydligt att platsspårning kan påverka dynamiken i familjen genom att skapa nya digitala utrymmen där gränsen för integritet omvärderas och känslan av närhet eller distans i relationen påverkas. Även Kerry Devitt och Debi Roker (2019) talar om teknologins roll i familjens kommunikation. De drar slutsatsen att mobiltelefoner används mellan barn och föräldrar för att planera och meddela förändringar i planer, vilket både föräldrar och barn upplevde som nödvändigt för att kommunicera, övervaka och säkerställa barnens säkerhet. Samtidigt identifieras också en negativ sida av fenomenet, nämligen att det kan utvecklas en känsla av falsk trygghet. Detta kan i sin tur leda till ett ökat risktagande hos barnen.

Inom forskningsfältet har även barnens anpassning och attityd till deras föräldrars övervakning studerats. Tidigare forskning visar barns ambivalenta attityd och erfarenheter av föräldrars övervakning och kontrollerande handlingar. Marit Sukk och Andra Siibak (2022) genomförde en studie baserad på intervjuer från barn som är medvetna om sina föräldrars spårningstekniker. En stor del av de tillfrågade såg spårningen som en positiv praktik som inte bryter mot deras känsla av integritet, men detta gäller under omständigheterna att barnen blir informerade om spårningsanvändningen och har möjlighet att förhandla om sina integritetsgränser.

I samma studie finner författarna att föräldrars spårning kan främja en grad av oansvarighet hos barnen. Det visade sig nämligen att flertalet av de intervjuade barnen inte upplever att de själva står ansvariga för sina egna säkerheter utan såg detta som en uppgift för deras föräldrar. Detta resultat visar att den digitala utvecklingen kan drabba barnens brist på självständighet och autonomi. I Sukk och Siibaks (2022) studie visade det sig uppenbart att barnen delade denna

form av “blinda tillit” och därmed inte heller ifrågasatte sina föräldrars auktoritet då barnen såg deras säkerhet som föräldrarnas ansvar.

Samtidigt lyfter också tidigare studier de strategier som barn har utvecklat för att kringgå sina föräldrars kontroll via digital data. Jocelyn Laschance studie (2019) visar hur barn i dagens digitala era börjat anpassa sina beteenden efter föräldrars övervakningsverktyg. Studien visar hur flertalet av de intervjuade barnen anpassar beteendet för att möta föräldrarnas kontroller, medan andra försökt kringgå föräldrarnas övervakningsmetoder för att undgå granskning och kontroll. Både Laschance (2019) samt Sukk och Siibaks (2022) visar hur forskningsfältet som studerar barns erfarenhet av och anpassning till föräldrars övervakningsverktyg är nödvändiga för att förstå hur den digitala övervakningsdynamiken är under förändring. Detta lyfter relevansen av vidare forskning om hur de nya formerna för digital kontroll kan komma att påverka barns beteenden. Sammanfattningsvis har en del av den tidigare forskning som presenterats ovan studerat den digitala övervakningen utifrån ett föräldraperspektiv där omsorg och säkerhet har stått i centrum för diskussion och analys. Andra har studerat fenomenet utifrån ett barnperspektiv, där integriteten har tagit stor plats i diskussionen och studieresultaten är något mer ambivalenta.

Denna litteraturöversikt belyser komplexiteten kring föräldrars möjlighet att digitalt övervaka sina barn, där de teknologiska verktygen har möjliggjort nya former för såväl omsorg som kontroll. Litteraturen täcker både kvantitativa och kvalitativa metoder samt olika perspektiv. De olika perspektiv som behandlas är bland annat barn- respektive föräldraperspektiv, integritet respektive övervakning samt autonomi respektive säkerhet. En slutsats som kan dras av den tidigare forskningen är att föräldrarnas digitala övervakning av sina barn är en komplex balansgång mellan omsorg och kontroll. De kvantitativa studierna visar på omfattningen av föräldrarnas övervakning, medan den kvalitativa forskningen har bidragit till en djupare förståelse för både barnens och föräldrarnas uppfattningar och erfarenheter. Det återkommande temat kring balansen mellan omsorg och kontroll är tydlig, särskilt i förhållande till frågor om barnens säkerhet, integritet och utveckling. Trots att det existerar en betydande mängd tidigare forskning om föräldrars digitala övervakning över sina barn, är det av stor vikt att kontinuerligt förnya och uppdatera kunskapen inom ämnet för att hålla jämna steg med den teknologiska

utvecklingen. Denna studie ämnar således att erbjuda en aktuell förståelse för fenomenet, anpassad till dagens teknologiska klimat där det finns större möjligheter som tillåter enklare övervakning och kontroll.

4. Metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativa forskningsintervjuer med en semistrukturerad design för att få en djupgående förståelse för föräldrars syn på föräldraskap, barns säkerhet och integritet. Inför intervjuerna utformades en intervjuguide som finns tillgänglig under uppsatsen bilagor. Den semistrukturerade ansatsen möjliggjorde en flexibel interaktion med respondenterna, samtidigt som intervjuguiden säkerställde att viktiga teman berördes. Den flexibilitet som kvalitativa metoder erbjuder gjorde det även möjligt för oss att följa upp på intressanta teman och få en djupare förståelse för ämnet. Eftersom vår studie fokuserar på människor upplevelser och tolkningar, passar en kvalitativ ansats bra för att fånga komplexiteten i föräldrars syn på övervakning (Kvale & Brinkmann, 2014:45f).

4.1. Semistrukturerade intervjuer

Insamlingen av studiens empiri har gjorts med kvalitativa intervjuer. För att undersöka föräldrars syn på föräldraskap, barnens säkerhet och integritet har empirisk material samlats in genom sex semistrukturerade intervjuer. I semistrukturerade intervjuer utgår man från en intervjuguide som innefattar relativt specifika teman som ska beröras under intervjun. Intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt sätt och intervjuaren kan ändra ordning på frågorna samt ställa följdfrågor under intervjuns gång (Bryman, 2002: 301). Enligt Kvale och Brinkmann syftar halvstrukturerade livsvärldsintervjuer till att utforska och förstå olika aspekter av intervjupersonens liv och erfarenheter (Kvale & Brinkmann, 2014: 165f). Genom att hålla intervjuerna relativt öppna med möjlighet till förändringar beroende på vad intervjupersonerna svarar, kan vi få en djupare förståelse i intervjupersonernas synvinkel. Denna flexibilitet passar vår studie för att det gör det möjligt för oss att följa upp på intressanta teman och få mer detaljerad information. I vår studie är människors tolkningar och upplevelser viktiga, och genom semistrukturerade intervjuer lämnas utrymme för intervjupersonernas egna perspektiv och vad de anser vara viktigt när de förklarar olika händelser och beteenden (Bryman, 2020: 562f).

4.2. Urval och avgränsning

I denna studie har vi tillämpat en målinriktad urvalsstrategi, vilket innebär att vi strategiskt har valt intervjupersoner utifrån syftet med vår studie. Vi har således valt intervjupersoner som uppfyller specifika kriterier för att kunna besvara våra forskningsfrågor (Bryman, 2020: 498). Målsättningen var att få en förhållandevis jämn könsfördelning bland respondenterna. Trots detta var det endast mammor som tackade ja till att delta samt uppfyllde våra kriterier. Urvalet utgörs av föräldrar som har minst ett barn under 18 år. Denna avgränsning motiveras av att studien till stor del fokuserar på föräldrarnas kontroll, en aspekt som inte är lika påtaglig efter att barnen har uppnått myndighetsålder. Däremot hade flera av respondenterna även äldre barn, som de flertalet gånger hänvisade tillbaka till för att förklara hur de brukade göra när de var yngre. Studien fokuserar på barnfamiljer med tonårsbarn då vi önskar ta del av de specifika utmaningar och den komplexa dynamiken som kan uppstå i den aktuella livsfasen. Deltagarna i undersökningen består dessutom enbart av föräldrar, och inga barn. Det är viktigt att notera att barnens synvinkel initialt övervägdes att tas med i studien, men uteslöts för att undvika eventuella etiska dilemman. Valet att inte inkludera barnens synvinkel grundar sig därmed i etiska överväganden. Utöver ett målinriktat urval har denna studie även utgått från vad Bryman kallar bekvämlighetsurval, vilket innebär att respondenterna består av personer som fanns tillgängliga i vår närmiljö. Detta innebär att vi inte kan generalisera utifrån resultaten, eftersom vi inte vet vilken population det representerar (Bryman, 2020: 243f).

Vidare är studiens geografiska avgränsning värd att notera, då de deltagande föräldrarna är begränsade till ett visst geografiskt område och tillhör samma kommun. Kommunen är belägen nära en storstad och har varierande bostadsområden, från villakvarter till lägenhetsområden. Studiens begränsning till enskild ort innebär att den inte inkluderar en bred mångfald av boendeförhållanden, vilket begränsar möjligheterna att fånga varierade socioekonomiska faktorer. Dessa urval och avgränsningar innefattar en homogen grupp föräldrar som inte kan appliceras på hela samhället, vilket betyder att vi inte kan dra generaliserande slutsatser utifrån studiens resultat. Däremot erbjuder studiens urval och avgränsningar en mångfald av spridda exempel på föräldrars upplevelser av dagens övervakningsmetoder, vilket möjliggör för oss att resonera utifrån det.

4.3. Tillvägagångssätt

Vid insamling av studiens data utfördes sex semistrukturerade intervjuer ansikte mot ansikte för att underlätta en mer personlig dialog rik på förkroppsligade framföranden (Kvale & Brinkmann, 2014:131). Intervjuerna varade i ungefär 30 minuter vardera. Vi sökte i vår närmiljö efter potentiella deltagare till vår undersökning. Kriteriet var att deltagaren skulle vara förälder till barn under 18 år. Därav utgick vi både från ett bekvämlighetsurval samt ett målinriktat urval (Bryman & Bell, 2013. s 206).

Vid genomförande av studiens intervjuer varierade författarnas närvaro för att förhindra att forskningens oberoende skulle hotas. Vid de fall författaren hade personlig koppling till intervjupersonen beslutades det att författaren utan koppling skulle närvara och genomföra intervjun. Detta eftersom ett nära samspel mellan deltagare och författare kan komma att påverka deltagarens svar eller författarens sätt att tolka och möjligtvis bortse från särskilt resultat (Kvale & Brinkmann, 2014: 111) Med detta bidrar beslutet till en mer fullständig och opartisk undersökning.

De semistrukturerade intervjuerna utgick från förberedda frågor som riktlinjer, med frihet och utrymme för vidareutveckling, potentiella sidospår och följdfrågor för en rikare datainsamling (Bryman, 2002: 301). Samtliga intervjuer samt de intervjuades muntliga samtycken, spelades in med hjälp av röstinspelning, (Kvale & Brinkmann, 2014:107) Detta för att underlätta en senare transkribering samt bevara ett fullständigt fokus och närvaro under samtalen.

Efter avslutade intervjuer ägnade vi tid till att lyssna igenom ljudfilerna för att genomföra en noggrann transkribering. Därefter bearbetade vi materialet i textform för att få en överblick och tydlig bild över det insamlade materialet för att vidare analysera svaren.

För att underlätta analysstadiet delades materialet upp i tre teman: medieanvändning, oro och risker, samt kommunikation inom familjen. Detta eftersom svaren tydligt berörde dessa områden.

4.4. Etiska principer

Under genomförandet av de kvalitativa forskningsintervjuerna har vi prioriterat en noggrann beaktning av de forskningsetiska aspekter som säkerställer en respektfull hantering av intervjupersonernas data. Till att börja med gav vi intervjupersonerna en lätt översikt kring det övergripande tema och de ämnen som intervjun skulle beröra. Detta genomfördes utan att avslöja studiens kommande frågor, då vår önskan var att intervjupersonernas attityd och inställning till kommande frågor inte skulle komma att bli förändrade eller tidigare påtänkta. Intervjupersonerna gav därefter sitt samtycke till deltagande samt röstinspelning. Vid denna tidpunkt klargjorde vi för deltagarna att deras svar samt identiteter förblir anonyma under och efter studiens gång. På så sätt har endast studiens författare tillgång till deltagarnas identitet. Denna upplysning om samtycke och konfidentialitet redovisar hur intervjupersonerna frivilligt deltar i studien samt att de har gett sitt godkännande till forskningsprojektets procedurer (Kvale & Brinkmann, 2014:107).

Även målgruppen är utformad efter forskningsetiska skäl då intervjuande av föräldrar inte kräver samma godkännande av medverkan som barn under 18 år, där målsmans underskrift är nödvändig (Utbildningsdepartementet, 2022).

Gällande studiens intervjufrågor prioriterade vi att noggrant säkerställa frågornas utformning och formulering för att förhindra upphov till etiska överträdelser. För att respektera studiens deltagare utformade vi därför intervjuguiden med noga betänksamhet för att inte gå för långt och riskera att göra intrång i intervjupersonens privatliv genom känsliga frågor, vilket ställde krav på oss som forskare (Kvale & Brinkmann, 2014: 110).

Avslutningsvis så strävade vi efter att skapa en trygg miljö för studiens intervjupersoner där de skulle känna sig bekväma med att dela med sig av upplevda erfarenheter, åsikter och attityder till vårt forskningsämne.

5. Teoretiskt ramverk

För att fördjupa förståelsen av föräldrars övervakning och kontroll, kommer vi att tillämpa Michel Foucaults teori om panoptismen, Sherry Turkle's perspektiv på digital kommunikation, danah boyds syn på ungas relation till digital teknik, samt Livingstone och Blum-ross syn på föräldrars roll som "polis" inom familjen.

Michel Foucaults teori om panoptismen kommer genomgående tas upp i studien för att belysa hur övervakning kan användas för att disciplinera och kontrollera. Panoptismen bygger på idén att synlighet är en fälla. Även om övervakningen inte är konstant, så är den övervakade individen medveten om att den kan ses, vilket resulterar i ett anpassat beteende. Med ett sådant arrangemang, där övervakningen blir permanent i sin verkan utan att ständigt vara aktiv, blir utövandet av makt automatiskt och den övervakade individen kommer således att agera under självdisciplin. Individen kontrollerar och utövar makt över sig själv till följd av dennes medvetenhet om den kan övervakas när som helst (Foucault, 1975/2015: 252-255). I kontexten av föräldrars övervakning av sina barn, kan detta perspektiv således skapa förståelse för hur barnens vetskap om övervakningen påverkar deras beteende. Trots att Foucaults teori är skriven på 1970-talet, är den högst relevant även idag. Teorin ger oss verktyg att analysera processerna bakom övervakning och dess påverkan på individers beteende i ett samhälle där den digitala teknologin möjliggör en konstant och osynlig övervakning. Genom att förstå hur synlighet och medvetenhet om övervakning skapar en form av självdisciplin, kan vi bättre förstå dynamiken mellan föräldrar och barn i en övervakningssituation.

I kontrast till Foucaults syn på övervakning, menar Sherry Turkle att medvetenhet om övervakningen inte alltid är närvarande. I *Reclaiming Conversation* (2015) talar Turkle om hur man i det moderna samhället vill undvika att den övervakade individen är medveten om övervakningen. Syftet med detta är att man vill samla in "naturlig data" som återspeglar opåverkade beteendemönster hos den övervakade (Turkle, 2015:305f). Detta ger studien en annan synvinkel på övervakning, vilket är nödvändigt för att studera de fall där barnen inte är medvetna om deras föräldrars övervakning. Turkle belyser även hur användning av platsdelningsteknik idag har utvecklats till en form av ersättning för kommunikation inom familjen, vilket hon menar kan resultera en potentiell förlust av viktiga samtal kring ansvar,

förtroende och gränser (Turkle, 2015: 134f). Genom att förstå hur användning av platsspårning och kommunikation förhåller sig till varandra, kan vi bättre förstå hur övervakningen ter sig i förhållande till föräldrarnas relation till sina barn.

I boken *It's Complicated: the social life of networked teens* (2014) utforskar danah boyd ungas förhållande till dagens digitala teknik. Genom att diskutera ungas utforskande av identitet, integritet och risktagande, belyser boyd utmaningarna med föräldrakontrollen under den digitala eran. Hon belyser också hur digitala verktyg skapar en komplexitet i balansen mellan föräldrars behov av kontroll och ungas behov av integritet, vilket präglar dynamiken i föräldra-barn-relationen. Genom att tillämpa danah boyds perspektiv i studien skapar vi oss en djupare förståelse för situationer där föräldrars oro för barnets säkerhet kan övergå till överdrivna åtgärder för att kontrollera potentiella hot och risker (boyd, 2014:102,104-105). Detta bidrar med insikter om vad som ligger till grund för föräldrars införande av ökade säkerhetsåtgärder. Genom att ta del av boyds synsätt breddar vi vår förståelse av föräldrakontroll och skapar därigenom en mer nyanserad studie. boyds teorier är även av betydelse för förståelsen av hur föräldrakontroller och begränsningar kan komma att bli problematiska för ungas självutveckling (boyd, 2014: 74). Detta understryker värdet av att vidare analysera den komplexa balansgången föräldrar står inför, där föräldrar dels förväntas värna om barnets säkerhet, men samtidigt ge tillräckligt med utrymme för barnets behov av integritet och självständighet.

Därutöver är boyds teorier relevanta i studien då hon utforskar ungas anpassning till föräldrakontroller och begränsningar. Det är av betydande vikt att integrera detta perspektiv i studien, då boyds syn på ungas anpassning till föräldrakontroller kompletterar uppsatsens kvalitativa intervjumaterial som enbart täcker föräldrarnas övervakningsvanor och erfarenheter. boyds teoretiska perspektiv ger inblick i barns egenupplevda erfarenheter, vilket ger upphov till en mer heltäckande analys och nyanserad studie. boyds forskning kommer att utgöra ett värdefullt bidrag till uppsatsens analys och komplettera våra intervjustudier för att både kunna kontextualisera och förstå föräldrars och barns upplevelser och erfarenheter på ett djupare plan. Slutligen används perspektivet för att skapa insikt i hur teknologiska framsteg möjliggör för nya former av föräldrakontroll genom övervakning, samt dess påverkan i en föräldra-barn-relation.

Slutligen kommer Sonia Livingstone och Alicia Blum-Ross syn på användningen av teknologiska föräldrakontroll-funktioner tas upp för att belysa hur föräldrars övervakning och kontroll kan begränsa barnens självständighet och utveckling. I *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives* (2020), diskuterar författarna de strategier föräldrar använder för att kontrollera barns onlineaktiviteter. I denna diskussion använder Livingstone och Blum-Ross uttrycket "to police" som en metafor för att problematisera föräldrars sätt att kontrollera och begränsa barns användning av digitala enheter och internet. (Livingstone & Blum-Ross, 2020: 42f). Genom att förstå hur begränsningar av barnens tillgång till hemsidor och appar påverkar deras möjlighet att utforska och lära sig, kan vi reflektera över potentiella risker med föräldrakontroll och övervakning.

Dessa fyra synsätt används som verktyg i studien för att skapa en bred och nyanserad förståelse för föräldrakontroller och övervakningsvanor inom familjen. Teorierna kompletterar varandra genom att erbjuda olika perspektiv som samverkar på ett sätt som fördjupar förståelsen av kontroll och övervakning i en föräldra-barn-relation. Foucaults teori ger insikter i hur synlighet och medvetenhet om övervakning skapar självdisciplin och kan påverka beteendemönster. Turkles synsätt kompletterar detta genom att istället fokusera på övervakning där syftet är att inte påverka individens beteendemönster. Genom att integrera dessa två perspektiv får vi förståelse för både de situationer där barnen är medvetna om övervakningen och de där de inte är det. Turkle ger dessutom perspektiv på hur nya teknologiska kommunikationsvanor kan medföra potentiella konsekvenser som drabbar kvaliteten på interaktion och samtal i familjen. boyds studie av ungas förhållande till digital teknik ger en djupare förståelse för balansen mellan föräldrars övervakning och ungas behov av integritet. Slutligen belyser Livingstone och Blum-Ross riskerna med överdriven föräldrakontroll genom att diskutera hur begränsningarna av barns tillgång till digitala resurser kan påverka deras lärande.

6. Analys

Analysen har sin utgångspunkt i den tidigare forskning och teori som har presenterats, men framförallt i den empiriska data som samlats från studiens kvalitativa intervjuer. Studien ämnar undersöka hur föräldrar förhåller sig till övervakning i relation till barnens säkerhet, för att i sin tur kunna belysa potentiella risker för barnets utveckling och självständighet. För att besvara

studiens frågeställningar är analysen uppdelad i tre huvudrubriker, nämligen *Medieanvändning*, *Hur övervakar föräldrar?* och *Varför övervakar föräldrar sina barn?* Analysen inleds med en kort, deskriptiv skildring av medieanvändningen i respondenternas familjer. Denna del syftar till att ge en grundläggande förståelse för hur föräldrar respektive barn interagerar genom olika medieplattformar och teknologiska verktyg. I analysens andra del undersöks hur föräldrar går tillväga för att övervaka sina barn, det vill säga vilka teknologier och metoder som används. Den tredje och sista delen undersöker varför föräldrar övervakar sina barn, vilket görs genom att studera vilka motiv och bakomliggande faktorer som ger upphov till föräldrarnas behov att övervaka sina barn.

6.1. Medieanvändning

I intervjustudierna framkommer tydliga likheter i både föräldrars kommunikationsvanor och användning av medier. Studien identifierar gemensamma tillvägagångssätt som föräldrarna använder för att kommunicera med sina barn. Dessutom delar många föräldrar liknande uppfattningar om de svårigheter som kan uppstå i samband med dessa kommunikationsvanor. Vidare framträder ett mönster i föräldrarnas medievanor som öppnar upp för skillnader i hur medier används av föräldrar respektive barn.

Inledningsvis identifierade de flesta föräldrarna sig själva som aktiva medieanvändare. Vid närmare undersökning framkom det att Facebook och Instagram är de appar som de spenderar mest tid på online. Vidare poängterade flera av föräldrarna att deras tidsanvändning av medier var avsevärt lägre än den tid deras barn ägnade åt medieanvändning. Trots föräldrarnas medvetenhet om att deras barn tillbringar mer tid online än vad de själva gör, så upplever föräldrarna att vuxna generellt sett är mer benägna att aktivt uppdatera medieinnehåll jämfört med barnen. Att föräldrarna har denna uppfattning kan tänkas bero på det faktum att barn och vuxna i allmänhet inte använder samma medieplattformar. Föräldrarna använder sig främst av Facebook och Instagram, medan de beskriver att deras barn i huvudsak använder TikTok och Snapchat. Detta kan således förklara varför föräldrar upplever deras barn som mindre aktiva på sociala medier, eftersom deras barn endast tenderar att publicera innehåll på de plattformar som föräldrarna själva inte använder. Det förekommer alltså en begränsad interaktion mellan föräldrar och barn på digitala plattformar, eftersom deras vägar sällan möts online.

Man vill ju tro att man har koll, men eftersom det är så mycket som man inte kan se, så blir det svårt. (Mamma till barn 15 år)

De flesta föräldrarna förklarade att kommunikationen med barnen snarare sker genom telefonsamtal eller SMS, och att de på så sätt får information om barnens aktiviteter när de befinner sig utanför hemmet. Kommunikation genom familjechattar visade sig också vara vanligt förekommande i flera av familjerna. Genom att skicka meddelanden, bilder och videos i en gemensam chatt upplever en del av föräldrarna att det blir enklare att upprätthålla kontakt och ta del av familjemedlemmarnas aktiviteter utanför hemmet. Däremot påpekade några av föräldrarna att det ofta var de själva som tog initiativ till kontakt för att få insikt i sina barns sociala liv, samtidigt som de ville undvika att uppfattas som påträngande.

Det händer ju att man som förälder upplevs som "jobbig" när man frågar flera gånger eller för mycket om saker, till exempel när han träffar vänner eller om saker som rör hans sociala medier. (Mamma till barn 15 år)

Detta svar visar att mamman är medveten om att hennes sätt att kommunicera om sociala medier kan väcka irritation eller upplevas som påträngande hos barnet. När barnen inte svarar på föräldrarnas meddelanden eller samtal, förklarar flera av föräldrarna att de istället använder sig av platsspåringsappar för att få information om var barnet befinner sig. Dessa digitala verktyg betraktas av föräldrarna som användbara, särskilt i de situationer när de saknar information om barnets aktiviteter utanför hemmet och de traditionella kommunikationsmetoderna, såsom telefonsamtal eller SMS, inte ger tillräcklig information.

6.2. Hur övervakar föräldrar?

I intervjustudierna framkommer det att det vanligaste tillvägagångssättet bland respondenterna för att övervaka sina barn är genom användning av platsspårningstjänster, såsom "Hitta vänner", "Life365" och "Snapkartan". Platsspårningstjänster är teknologiska verktyg som möjliggör för realtidslokalisering av enheter, vanligtvis genom användning av GPS eller andra positioneringssystem. Föräldrarna i studien använder dessa applikationer för att snabbt få

information om barnens geografiska position när de rör sig utanför hemmet. Genom att veta var barnen befinner sig och i vissa fall få indikationer på deras aktiviteter, menar flera av föräldrarna att deras oro minskar och de kan känna sig tryggare.

När vi inte får insyn i vad de gör genom kommunikation kan vi använda "hitta vänner" för att känna oss tryggare, eftersom vi kan säkerställa var hon i alla fall befinner sig.
(Mamma till barn 17-23 år)

Nästan alla föräldrar i intervjustudien förklarar att de ofta använder platsspårningstjänster för att hålla koll på sina barn. Ofta används denna teknologi för att försäkra sig om att barnen är kvar på den plats de har informerat om eller för att kolla att den plats de har angivit stämmer. Andra förklarar hur platsspårningstjänsterna till stor del används i de situationer där de vet att barnen befinner sig på ställen där de kanske inte har varit förut, eller när barnen inte svarar i telefon.

Samtidigt identifieras även andra strategier för övervakning och kontroll. En del av föräldrarna använder sig bland annat av barnens betalningshistorik som ett medel för övervakning. Genom att följa sina barns ekonomiska transaktioner, menar de att de kan få insikt i deras aktiviteter utanför hemmet och identifiera potentiella risker. De ekonomiska transaktionerna innefattar alla insättningar, uttag och köp. Granskning av betalningshistoriken visar inte bara hur mycket deras barn spenderar, utan det kan även användas för att identifiera vilka specifika personer de interagerar med. Övervakning av Swish betalningar kan till exempel avslöja vilka kontakter barnet swishar till eller får pengar ifrån, vilket kan ge föräldrarna ytterligare insikt i deras sociala liv. Dessutom kan betalningarna visa var barnet har befunnit sig geografiskt. Genom att notera på vilka platser köp och betalningar har genomförts, kan föräldrarna få en uppfattning om barnens aktiviteter och rörelsemönster. En av föräldrarna förklarar det enligt följande:

Jag kan ju följa deras inköp, vilket de är medvetna om att jag gör, och jag kan också ta upp när jag undrar om något köp. Det kan säga lite om vad de sysslar med utanför huset som jag inte alltid känner till eller ser. (Mamma till barn 11-15 år)

Utöver användningen av platsspårningstjänster och ekonomisk övervakning framkommer det i intervjustudierna att en av föräldrarna använder sig av internetfilter för att reglera och begränsa barnets tillgång till olika webbsidor.

Sen har vi faktiskt på den yngsta haft ett filter så att hon inte kan nå alla slags hemsidor, lite som en föräldrakontroll-funktion. Man kan aktivera den så att hon inte kan komma åt alla internetsidor. (Mamma till barn 11-15 år)

Vidare förklarar respondenten att anledningen till att de började använda detta teknologiska verktyg var på grund av att deras son, när han var 8 år gammal, av misstag råkade komma in på en olämplig hemsida där han bevittnade en våldsam video som han tog extremt illa vid sig av. Föräldrakontrollen är ett teknologiskt verktyg som kan ställas in via familjedelning på Iphone. Denna funktion möjliggör för att ställa in begränsningar för innehåll i appar, hemsidor, E-böcker, TV-program och filmer, samt begränsningar för vem barnet kan kommunicera med. Detta introducerar en digital aspekt av övervakningen, där föräldrar engagerar sig i barnets aktiviteter online i syfte att skapa en säker och skyddad miljö. Detta filter ger föräldrarna en viss grad av kontroll över barnets aktiviteter online.

6.2.1. Öppen övervakning

Utöver föräldrars varierande användning av övervakningsteknologier kan det även urskiljas hur föräldrarna utövar olika former av övervakning. Bland intervjusvaren identifieras särskilt två typer av övervakning, vilka i studien benämns som öppen övervakning samt dold övervakning. Utöver dessa två typer har vi också funnit andra typer av strategier som föräldrar använder för att övervaka sina barn, dessa kommer att behandlas senare i texten.

Till att börja med gav intervjustudierna inblick i den öppna typen av övervakning som föräldrar utövar gentemot sina barn, vilket innebär att barnen är medvetna om att de övervakas. Flera av föräldrarna svarade att deras barn är informerade och medvetna om de metoder som används för att samla information om deras aktiviteter när de befinner sig utanför hemmet.

Som tidigare nämnts, visade intervjustudierna att den vanligaste metoden att övervaka sina barn var med hjälp av platsspårningstjänster. De platsspårningstjänster som används av respondenterna fungerar på så vis så att den övervakade personen inte har möjlighet att se när den blir övervakad. Föräldrarna har alltså möjlighet att när som helst använda platsspårningstjänsten för att se var deras barn befinner sig, men barnet har ingen möjlighet att se om eller när det övervakas. Trots att föräldrarna har informerat barnet om att övervakningen äger rum har barnet alltså inte möjlighet att veta när, eller i vilken utsträckning det blir övervakat. Denna typ av övervakning kan därför jämföras med Foucaults teori om panoptismen, som skapades efter Jeremy Benthams arkitektoniska modell panoptikon, för utformning av fängelser. Panoptikon bygger på idén att synlighet är en fälla. Även om övervakningen inte är konstant, så är den övervakade individen medveten om att den kan ses, vilket resulterar i ett anpassat beteende. Med ett sådant arrangemang, där övervakningen blir permanent i sin verkan utan att ständigt vara aktiv, blir utövandet av makt automatiskt och den övervakade individen kommer således bli självdisciplinerad. Individen kontrollerar och utövar makt över sig själv till följd av dennes medvetenhet om att den kan övervakas när som helst (Foucault, 1975/2015: 253-255). Utifrån denna syn på övervakning, skulle föräldrars användning av platsspårningstjänster kunna betraktas som ett verktyg för att förebygga oönskat beteende hos sina barn. Det kan även belysa hur föräldrar, även när de inte aktivt övervakar, fortfarande utövar inflytande över sina barn. Det konstanta inflytandet är i sin tur betydande för att få förståelse för vilka potentiella risker övervakningen kan innebära för barnets utveckling och självständighet.

För att säkerställa deras trygghet försöker jag hålla en öppen kommunikation med mina barn, dels genom att tala om att jag faktiskt använder hitta vänner emellanåt. För om de är medvetna om att jag har ögonen på dem kanske det förhindrar att pojkar tar dåliga beslut eller hamnar i trubbel. (Mamma till barn 13-15 år)

Detta svar visar att föräldern medvetet informerar sina barn om övervakningen, i syfte att få dem att agera med självdisciplin. Likt panoptismen, blir övervakningen konstant i sin verkan, trots att föräldern inte aktivt övervakar barnet. Å ena sidan används detta som ett verktyg för att säkerställa barnens trygghet, vilket potentiellt kan anses gynnsamt för barnets välbefinnande. Å andra sidan talar även boyd om detta och lyfter Foucaults teori om övervakning som en

kontrollmekanism. När barnen vet om att de övervakas, anpassar de sina beteenden efter de förväntningar som föräldrarna har på dem. Även om föräldrarna övervakar som ett uttryck för omsorg, kan det ses som en form av maktutövning där föräldrarna försöker kontrollera beteendet hos barnen. Detta menar Boyd kan resultera i begränsningar av ungas förmåga att göra självständiga val. Övervakningen kan leda till att barnens förståelse av sociala normer utmanas och deras handlingskraft begränsas, vilket kan vara problematiskt för deras utveckling och integritet (Boyd, 2014: 74). Det är av värde för studien att belysa denna aspekt, då den syftar till att problematisera hur övervakning kan leda till att unga förväntas undgå att göra misstag. Vilket kan vara problematiskt då misstagen man begår som ung, utgör en betydande del för uppväxten och inlärningsprocessen. Detta är något som flera föräldrar stämmer in med och poängterar i intervjustudierna.

Det är svårt att balansera hur mycket ansvar man själv ska ta och hur mycket ansvar man ska överlämna till sina barn. Ibland måste man låta de bestämma och se mellan fingrarna på deras beslut för att de ska utvecklas. (Mamma till barn 17 år)

Ibland kommer det kanske att hända saker som jag som förälder inte kommer tycka är okej. Men jag tror också att barn måste få göra misstag för att lära sig. Och att man ständigt har en dialog med sitt barn om vad som är okej och inte. På så sätt hoppas man ju att konsekvenstänket utvecklas. (Mamma till barn 15 år)

Jag vill inte att de ska känna att varken jag eller deras pappa övervakar dem, de måste också få lära sig, och de kommer göra misstag, men någonstans där försöker man också ha lite koll på liksom vad som händer i det stora hela. (Mamma till barn 11-15 år)

Föräldrarnas respons tyder på en medvetenhet om övervakningens potentiella konsekvenser på barns självutveckling och förmåga att fatta egna beslut. Samtidigt framgår det att föräldrarna upplever svårigheter i att hitta en balans mellan att ge barnen tillräckligt stor frihet och att behålla kontrollen över deras säkerhet. Föräldrarnas strävan att genom övervakning förhindra faror och risker samt förebygga potentiella misstag kan således tänkas stå i vägen för barnets självständighet och personliga utveckling genom egna lärdomar, misstag och erfarenheter.

Intervjusvaren ger med detta en bild av att föräldrarna ofta reflekterar kring vilken väg som är den rätta att gå. Utmaningen föräldrarna framhåller ligger i att det inte finns något definitivt facit gällande föräldraskapet, vilket komplicerar föräldrarnas förmåga att balansera föräldrakontroller med konsekvenserna av dessa, vilket både kan påverka barnet i stunden men också på längre sikt.

Å ena sidan kan det utifrån intervjustudierna vara svårt att kartlägga hur eller i vilken utsträckning barnens beteende anpassas på grund av övervakningen. Å andra sidan är det flera föräldrar som har beskrivit hur deras barn förhåller sig till den öppna övervakningen, samt hur de till viss del anpassar sig.

Min dotter är medveten om att jag kan se var hon befinner sig och tycker inte att det påverkar henne då hon kan stänga av funktionen när hon vill. Men då vet hon om att jag bara blir mer orolig. (Mamma till barn 17 år)

I det här exemplet framstår det att dottern är väl medveten om föräldrarnas möjlighet att följa hennes position men menar att hon själv kan kontrollera denna funktion efter behov. Det intressanta i denna situation är den dubbla reflexivitet som uppstår. Å ena sidan reflekterar dottern över hur övervakningen direkt påverkar henne samt hennes förmåga att begränsa den. Å andra sidan är hon även medveten om att hennes beslut att stänga av övervakningsfunktionen skulle ge en ökad oro hos hennes mamma. Detta exempel kan således illustrera en komplex ömsesidig medvetenhet, där både mamman och dottern anpassar sina handlingar baserat på förståelsen av hur deras beslut påverkar varandra.

Föräldrar som uttrycker oro för sina barns säkerhet är mer eller mindre återkommande i samtliga intervjuer. Denna oro kan tänkas vara en av de främsta anledningarna till att föräldrar väljer att övervaka sina barn.

...jag upplever att dessa lokaliseringsappar underlättar för mig i vardagen när man koordinerar ex. hämtning/lämning från aktivitet. Men också på helgen för att lindra den oron som kan uppstå om man ex. hör om någon olycka i närheten, och kan se att sitt barn

inte befinner sig i närheten. Jag kan också se så de inte befinner sig på platser som jag tycker är olämpliga sent på kvällen, riskområden, där problemen kan vara som störst. (Mamma till barn 13-15 år)

Föräldrar kan följa sina barns aktiviteter utan att fysiskt befinna sig på samma plats, vilket i teorin kan tänkas öka känslan av trygghet. Med ökade övervakningsmöjligheter följer samtidigt också en ökad insikt, vilket kan leda till en förhöjd oro hos föräldrarna. Detta öppnar upp för frågan om övervakning kanske inte alltid främjar disciplin och säkerhet utan snarare ger upphov till ökad oro.

boyd talar om den komplexa dynamik som finns i relation mellan barn och föräldrar i dagens digitala värld. Hon påpekar att övervakning kanske inte är tillräckligt för att skydda barn från faror, eftersom övervakningen grundar sig i en rädsla som snarare kan vara en väg till missförstånd och utmaningar än till ökad förståelse (boyd, 2014: 125-127). boyd menar att unga har visat sig vara mycket medvetna om föräldrarnas rädsla och oro för dem. Istället för att anpassa sig till föräldrarnas restriktioner, eller anpassa sig för att slippa bestraffning, kringgår barnen föräldrarnas kontrollmetoder med diskretion. boyd menar att detta görs i syfte att minimera föräldrarnas oro för hot och faror som unga inte delar samma uppfattning om (boyd, 2014: 101). Å ena sidan är det möjligt att barnen vill minimera föräldrarnas oro. Å andra sidan är det också möjligt att anledningen till att de vill göra detta är för att inte bli begränsade. Barnen kan således försöka kringgå föräldrarnas kontrollmetoder för att undvika begränsningar som ofta kommer till följd av oro. Det behöver alltså inte vara själva oron som barnen i första hand önskar att minimera, utan snarare föräldrarnas kontroll.

Våra sätt att begränsa henne tog bara fel vändning då hon istället kringgick detta med att stänga av sin mobil och lät bli att komma hem på nätterna. (Mamma till barn 17-23 år)

Även om detta exempel inte visar på en diskret motstrategi, utan snarare ett ganska uppenbart motstånd, kan det tänkas illustrera hur barn använder motstrategier när de inte delar samma uppfattning som sina föräldrar. De barn som är medvetna om föräldrarnas övervakning har också en möjlighet att kringgå den och använda motstrategier för att undvika att föräldrarna får insyn i

deras sociala liv. Dessa motstrategier kan vara en konsekvens av att makthavare försöker skydda barnen genom att informera om hot och faror, som barnen istället uppfattar som överdrivna och missledande (boyd, 2014:104-105). Detta kan bero på att barnens och föräldrarnas bild av faror och hot skiljer sig åt. Statens Medieråd (2021) hänvisar i artikeln *Övervakningsappar kan ge falsk trygghet* (2022), till forskning som tyder på att barn som är medvetna om deras föräldrars övervakning har en tendens att börja ljuga för föräldrarna om de upplever en brist på tillit. Under en intervju diskuterades det huruvida barn möjligtvis kan uppfatta övervakning som ett tecken på bristande tillit.

Nån gång när mitt barn ljugit om var han har hållit hus har jag konfronterat honom med var jag såg honom på kartan. Då han har blivit upprörd och menat att jag spionerat, medan jag ser det som mitt ansvar att se vad han har för sig, och om han skulle tala sanning och berätta för mig hade jag inte blivit upprörd. (Mamma till barn 13-15 år)

I det här fallet har barnet upplevt förälderns övervakning som spioneri, vilket kan tolkas som en upplevd kränkning av barnets integritet. Likt den forskning som Statens Medieråd (2021) lyfter, kan barnet i fråga ha upplevt att övervakningen sker i brist på tillit från föräldrarnas sida, vilket i sin tur kan ha bidragit till barnets behov av att ljuga för att undvika överdriven kontroll och för att bevara känslan av självständighet. Det kan även vara så att barnet inte ser övervakningen som nödvändig utan snarare som överdriven kontroll, vilket möjligtvis ger incitament till att ljuga och kringgå övervakningen för att bevara sin integritet och frihet. Att kringgå övervakningen kan däremot sätta barnet i en knivig situation då barnet noggrant tvingas överväga riskerna med att ljuga, vilket ställer barnet inför ett svårt beslut. Å ena sidan finns risken att barnet utsätter sig för de faror och hot som föräldrarna varnat för. Å andra sidan finns risken att lögnen spricker och att barnet därmed blir upptäckt av den övervakande föräldern. Detta kan skapa en komplex situation där barnet, trots varningar från föräldrarna, väljer den potentiella faran att kringgå övervakningen för att skydda sin integritet och frihet. Detta förklarar hur barn i en liknande situation kan uppleva det svårt att överväga riskerna med att kringgå föräldrarnas övervakning, då bägge alternativen kan följas av negativa konsekvenser. Det här är en potentiell följd av en situation där barn upplever föräldrarnas övervakning som överdriven samt mindre nödvändig, som möjligtvis grundar sig i barn och vuxnas olika uppfattning om hot och faror.

Det är inte bara uppfattningen av hot och faror som skiljer sig åt, utan även föräldrarnas och barnens förståelse för teknik och digitala plattformar. I artikeln *Ger falsk trygghet - för både föräldrar och barn* (SvD, 2022), talar Jannike Tillå, kommunikationschef på Internetstiftelsen, om hur barn är tekniskt smarta. Om de har en vilja att undvika kontroll kommer det hitta vägar runt den. För att undvika föräldrarnas övervakning genom insamlad platsdata kan barnet förutom att ljuga, även lämna sin mobil orörd, lämna den hemma eller använda en väns mobil istället. På så sätt använder barnen motstrategier till övervakningen, vilket Tillå varnar för. Hon menar att det kan ge föräldrar en skenbar känsla av trygghet. Detta poängteras även av några av respondenterna som uttrycker en viss medvetenhet om barnens möjlighet att kringgå övervakningen.

...även om jag har Hitta vänner så kan ju jag också bli lurad. (Mamma till barn 11-15 år)

En annan förälder poängterar risken med att fullt ut förlita sig på insamlingen av barnets platsdata, eftersom platsspårningsapparnas funktion av att visa aktuell tid och precis lokalisering kan vara bristfällig, vilket kan skapa en falsk trygghet hos föräldern. Föräldern är således medveten om begränsningarna i platsspårningens information.

När jag anat att något inte stått rätt till har jag tidigare tittat var de befinner sig, men det ger mig inte alltid så mycket information då en pinnad plats kan vara ouppdaterad och inte informera om den aktuella platsen. (Mamma till barn 13-15 år)

De ovanstående svaren tyder på att föräldrarna är medvetna om att platsspårningstjänsterna inte alltid avspeglar verkligheten, och tycks därmed vara öppna för att erkänna att tekniken i sig inte utgör en fullständig lösning för att säkerställa barnens trygghet. Samtidigt anger också en förälder att informationen från platsspårningstjänsten skulle ge tydliga varningssignaler om barnet befann sig i fara. Föräldern förlitar sig alltså på att övervakning via platsspårningstjänsten främjar barnets säkerhet genom att underlätta hennes bedömning och förebyggande åtgärder mot potentiella faror och riskabla situationer. Föräldern menar att hon med hjälp av Hitta vänner skulle upptäcka om något inte stod rätt till, och känner därför minskad oro så länge hon kan se

barnets plats. Detta synsätt kan tänkas leda till en falsk känsla av trygghet hos föräldern, då den endast grundar sig i barnets platsinformation och egentligen inte säger något om barnets sociala interaktioner och aktiviteter.

Vidare har platsspårningstjänsterna inte bara möjlighet att skapa en känsla av falsk trygghet hos föräldrarna, utan även hos barnen. Det är troligt att barn är mer benägna att utsätta sig för fara i situationer då de är medvetna om att deras föräldrar har koll på var de befinner sig. Detta eftersom barn i riskfyllda situationer möjligtvis upplever känslan av föräldrarnas beskydd och därmed låter bli att göra fullständiga riskbedömningar. På detta sätt överlämnar barnet ansvaret för sin egen säkerhet till den övervakande föräldern, eftersom barnet förlitar sig på föräldrarnas förmåga att skydda och hålla barnet säkert genom kontrollerande metoder. Det uppstår således en falsk trygghet som resulterar i att barnen inte känner ett lika stort behov av att ta ansvar för sina handlingar eller fatta egna beslut om sin säkerhet, eftersom de litar på att föräldrarna tar hand om det åt dem. Föräldraövervakning kan således leda till ett ökat risktagande hos barnen. I intervjuerna påpekar några av föräldrarna att barnen själva har föreslagit användning av platsspårning för att de upplever en större känsla av trygghet när de vet att deras föräldrar har möjlighet att övervaka var de befinner sig.

Min dotter har bett mig att ha hitta vänner för att hon ska känna sig trygg. (Mamma till barn 17 år)

Det är både en trygghet för mig, men jag tänker att mitt barn också borde känna sig säkrare när han vet om att jag skulle reagera om jag ser att han är sig någonstans där han vanligtvis inte brukar vara. (Mamma till barn 15 år)

Det är väl till och med så att hitta-funktionen föreslogs av ett av barnen (Mamma till barn 11-15 år)

Utifrån dessa svar kan vi konstatera att en del barn upplever en känsla av trygghet i samband med den övervakning som utövas av deras föräldrar. Det är möjligt att barnen i dessa fall förlitar sig på övervakningen som ett verktyg för föräldrarna att skydda och upprätthålla deras säkerhet

gentemot potentiella faror. Detta illustrerar hur övervakning kan resultera i en falsk känsla av trygghet även från barnens sida. Denna falska trygghet kan potentiellt hindra barnet från att utveckla självständiga bedömningar av risker när ansvaret för att förebygga faror överläts till föräldrarna. Falsk trygghet kan på olika sätt innebära en risk för barnet, eftersom illusionen om säkerhet och skydd inte nödvändigtvis motsvarar den faktiska säkerheten och det skydd som föräldrarna kan tillhandahålla genom användning av platsspårningstjänster. Med detta i åtanke uppstår frågan om digital övervakning genom platsspårningstjänster verkligen leder till ökad säkerhet, eller om det snarare bidrar till känslan av falsk trygghet.

6.2.2. Dold övervakning

Några av föräldrarna uppger att de har koll på sina barn via platsspårningstjänster utan att deras barn är medvetna om det, vilket leder analysen in på den dolda övervakningen. Om barnet inte är medvetet om övervakningen, kan inte panoptism och självdisciplin appliceras på samma sätt som i den öppna övervakningen, och övervakningens påverkan på barnet tar därmed nya former. Sherry Turkle talar i sin bok *Reclaiming Conversation* (2015), om hur medvetenheten om övervakning i det digitala samhället inte alltid är lika närvarande som i Jeremy Bentham's klassiska panoptikonmodell. I det övervakade samhället som Foucault beskrev, var medvetenheten om övervakning en avgörande komponent för att skapa självdisciplin. I det moderna digitala samhället, är målet snarare att individer inte ska vara medvetna om, eller åtminstone för stunden glömma bort, att de övervakas. Detta beror på intresset att samla in "naturlig data" från individer som speglar deras verkliga natur (Turkle, 2015: 305f). I de fall där barnen inte är medvetna om att de övervakas av sina föräldrar, kan den klassiska panoptikonmodellen, där syftet är att skapa självdisciplinering, tänkas vara mindre tillämplig. Den dolda typen av övervakning kan snarare tänkas vara inriktad på föräldrarnas intresse att samla information om barnen som grundar sig på äkta preferenser och beteenden. En av föräldrarna som har valt att inte berätta för sitt barn om övervakningen svarar enligt följande:

Eftersom han inte vet om att jag har koll på var han är, så skulle jag nog bara ringa och säga att jag bara ville kolla om allt är okej om jag såg att han var på en plats där han inte bör vara. (Mamma till barn 17 år)

Föräldern antyder att sonen inte är medveten om övervakningen och förklarar vidare hur hon skulle agera för att kontrollera att han är okej utan att bli påkommen med sin övervakning. Å ena sidan kan föräldrars val att inte informera sina barn om övervakningen tänkas grunda sig i rädslan för att barnen skulle motsätta sig eller avsiktligt inaktivera platsspåringsfunktionen. Å andra sidan kan den dolda övervakningen tänkas grunda sig i en strävan efter att samla in det som Turkle betecknar som “naturlig data”, det vill säga opåverkade beteendemönster hos barnet (Turkle, 2015: 305f). Incitament att samla in sådan information kan tänkas grunda sig i ett intresse för att observera barnens rörelsemönster utan att riskera anpassningar i deras beteende eller försök att kringgå övervakningen.

Detta exempel kan även väcka frågor om det moraliska ställningstagandet. Från en synvinkel kan det tänkas vara moraliskt fel att inte vara transparent med sitt barn om att de övervakas och i vilken utsträckning. Den öppna övervakningen kan ses som grundläggande för att skapa förtroende och uppmuntra till öppen kommunikation mellan föräldrar och barn. Att dölja övervakningen kan tänkas underminera den ömsesidiga respekten och skada förtroendet om det upptäcks. Från en annan synvinkel kan det möjligen främja barnets integritet att vara “lyckligt ovetande” om övervakningen. Med utgångspunkt i boyds argument att konstant övervakning kan begränsa barns handlingsutrymme och förmåga att fatta egna beslut, kan öppen övervakning vara problematiskt för deras utveckling och integritet (boyd, 2014: 74). På så sätt kan det tänkas vara mer skadligt för barnet att vara medvetet om övervakningen. Om barnet är omedveten och föräldrarna i sin tur ger barnet en viss frihet på grund av deras förmåga att övervaka barnets plats samt deras vilja att undvika att bli avslöjade, kan detta eventuellt vara gynnsamt för barnets utveckling och integritet. Det kan dock också argumenteras för att det är en kränkning av integriteten när barnet saknar möjlighet att välja vad som ska delas och inte. Öppen övervakning möjliggör för barnen att selektera beteenden de inte vill visa, medan barn som övervakas dolt istället blir exponerade omedvetet.

Vidare förklarar en av föräldrarna hur dottern reagerade när mamman var öppen med sin övervakning och vilka konsekvenser det fick:

För att lindra oron fanns det inte så mycket vi kunde göra. Våra sätt att begränsa henne tog bara fel vändning då hon istället kringgick detta med att stänga av sin mobil och låt bli att komma hem på nätterna. Detta gjorde oss bara ännu mer oroliga för hennes säkerhet och därför lät vi henne göra sina egna val, och låta henne vara på de platser med människor vi hade önskat att hon avstod från. Men när vi lät henne göra som hon ville, lät hon oss veta var hon var genom platsinfo. (Mamma till barn 17-23 år)

Detta stämmer väl överens med idén om att öppen övervakning, i detta fall genom begränsningar och regler, kan leda till motstridiga reaktioner från barnet, som i det här fallet valde att kringgå övervakningen genom att stänga av sin mobil. Föräldrarnas beslut att istället låta barnet göra sina egna val, trots att de inte överensstämde med föräldrarnas önskemål, resulterade i att de återigen fick tillgång till hennes platsinformation. Tillit kan alltså tänkas vara en slags nyckel till insyn. Även om denna övervakning karaktäriseras som öppen och inte dold, kan deras nya sätt att övervaka relateras till önskan att samla in “naturlig data”, samt belysa hur åtkomsten av information kan skilja sig beroende på vilken typ av övervakning som utövas samt hur den insamlade informationen används. Detta exempel kan även illustrera den utmaning som föräldrar står inför när det kommer till förhandling med sina barn. Turkle talar om hur möjligheten att övervaka sina barns platsinformation, gör att vissa svåra samtal enkelt undviks. Genom att komma överens om att teknologiska verktyg som “Hitta vänner” ska användas för att lindra oro, menar Turkle att platsdelningstekniken blir en slags ersättning för kommunikation inom familjen. Istället för att konfrontera och diskutera ansvar och förtroende väljer föräldrarna att övervaka, vilket riskerar att urholka den öppna kommunikationen och förhindra att viktiga ämnen diskuteras ansikte mot ansikte. Turkle menar att familjer på så sätt går miste om viktiga samtal om ansvar, förtroende och gränser (Turkle, 2015: 134f). I det här fallet har föräldrarna kommit överens med sin dotter om att inte begränsa henne i utbyte mot att de får ta del av hennes platsinformation. De kan med andra ord sägas ha valt att undvika de samtal som Turkle menar är viktiga för relationen. Samtidigt kan föräldrarnas förändrade tillvägagångssätt tolkas som en form av kompromiss mellan övervakning och barnets individuella frihet. Att undvika de svåra samtalen kan ses som en del i föräldrarnas förhandling med dottern, vilket i det här fallet var nödvändigt för att få tillbaka en viss insyn i hennes liv. Det illustrerar således hur föräldrar tvingas balansera och kompromissa mellan sin egen vilja att övervaka och kontrollera, och sina

barns vilja att behålla en viss integritet och frihet. Det är intressant att notera hur den öppna övervakningen, som till en början möttes av motstånd från dottern, till slut ledde till ökad tillit mellan föräldrarna och henne genom förhandling. Exemplet belyser även vikten av anpassningsförmåga inom föräldraskapet. Istället för att hålla fast vid strikta begränsningar, behövde föräldrarna anpassa sig för att hitta en balans mellan sin egen vilja och dotterns vilja.

6.3. Varför övervakar föräldrar sina barn?

Intervjustudierna visar på varierande motiv för föräldrarnas övervakning, där de flesta delar gemensamma synpunkter medan andra uppger mer specifika anledningar. I intervjuerna antyder flera av föräldrarna att det är deras ansvar att hålla uppsikt över sina barn. Föräldraansvaret är ett centralt tema som tas upp i majoriteten av intervjuerna för att förklara varför övervakningen är nödvändig. I intervjuerna framkommer det även att en del föräldrar använder övervakningen för att främja kommunikationen med barnen. En av föräldrarna förklarar att större insyn i barnens liv kan göra det enklare att inleda samtal om barnens upplevelser och vad de gör på sin fritid. Vidare lyfts andra motiv fram för övervakningen, såsom att säkerställa att barnen följer uppsatta regler eller inte blir exponerade för olämpligt innehåll på internet. Däremot framstår oro för barnets säkerhet som det främsta motivet för övervakning. Denna oro driver föräldrarna till att använda sig av olika övervakningsmetoder för att säkerställa barnens trygghet.

Jag kommer nog aldrig sluta vara orolig för mitt barn, oavsett vart han befinner sig
(Mamma till barn 15 år)

I intervjustudierna framkommer en varierad uppfattning om de potentiella risker som finns både på internet och i det verkliga livet, men de flesta föräldrarna är överens om att oro är en del av föräldraskapet.

6.3.1. Oro och risker

Intervjuerna ger inblick i föräldrarnas oro och trygghet angående deras barns säkerhet, både fysiskt och online. De flesta av respondenterna uppger att de känner sig trygga när barnen rör sig i deras lokala områden, men menar att en större oro väcks när barnen rör sig utanför detta område eller är ute sent på kvällen. Ett märkbart bekymmer som lyfts i flera av intervjuerna är

oron för faror och våld i samhället. Flera av respondenterna uttrycker en ökad oro för skjutningar och andra våldsamma händelser, särskilt i vissa områden och under vissa tider på dygnet. Detta stämmer väl överens med BRÅ Trygghetsundersökning (2023) som visar att oron för brott har ökat avsevärt från förra året. Trots det så uppger 74% av deltagarna i undersökningen att de känner sig trygga i sitt eget bostadsområde. Likt Trygghetsundersökningen, förklarar två föräldrar oron enligt följande:

Jag upplever området som barnen rör sig i som generellt tryggt, men jag ska inte sticka under stolen med att jag tycker att det är obehagligt med alla de skjutningar som kan ske precis överallt, och det gör också att jag håller mera koll på vart de är. Jag vill helst inte att de rör sig i vissa områden, speciellt kvällstid. (Mamma till barn 11-15 år)

Området känns tryggt, men man är ju alltid orolig för sina barn när de befinner sig utanför hemmet. Oron grundar sig inte i mina barns omdömen att ta dåliga beslut som sätter dem i otrygga situationer utan mer för andra människor som finns runtomkring som kan komma åt mina barn utifrån...Vid tillfällena då jag inte själv har koll på området på kartan blir det svårare för mig att få en bild av vad de har för sig, vilket kan ställa till det i tankarna. (Mamma till barn 17 år)

Båda föräldrarna uttrycker en grundläggande känsla av att områdena där barnen rör sig generellt sett upplevs som trygga, men samtidigt framkommer det tydligt att de även känner en viss oro. I flera av intervjuerna blir det tydligt att många av föräldrarna känner sig trygga när barnen rör sig i närområdet, men att de ser större risker när barnen rör sig i vissa områden eller runt andra människor som potentiellt kan utgöra en risk för barnen. En annan riskfaktor som tas upp i intervjuerna är föräldrarnas oro för gruppsyck. Några av föräldrarna antyder att de är medvetna om risken att deras barn påverkas av negativa influenser när de umgås med folk utanför hemmet. Även om föräldrarna inte nödvändigtvis tror att deras barn kommer hamna i sådana situationer, finns en oro för droganvändning och kriminellt beteende.

En annan betydande aspekt av oron är kopplad till barnens aktiviteter online. Några av föräldrarna uppger att de är bekymrade över risken för att deras barn exponeras för olämpligt

material på internet och på sociala medier. Barns bristande förmåga till källkritik framhävs som en risk, och föräldrarna är angelägna om att deras barn ska utveckla en medvetenhet om att allt på internet inte är pålitligt. Denna oro ligger i sin tur till grund för att vissa av föräldrarna även övervakar och kontrollerar sina barns användning av medier. Som tidigare nämnt, förklarade en av föräldrarna att de har aktiverat en föräldrakontroll för att begränsa barnets tillgång till olämpliga hemsidor, vilket bara är en av flera möjliga metoder för att kontrollera barns medieanvändning.

Livingstone och Blum-Ross använder uttrycket ”to police” som metafor för att beskriva föräldrars kontrollerande och övervakande strategi gentemot sina barns användning av digitala enheter och internet. Metaforen innebär att föräldrar tar rollen som ”polis” i hemmet genom att använda appar eller andra verktyg för att begränsa och övervaka barnens tillgång till vissa hemsidor, appar eller spel. Detta menar Livingstone och Blum-Ross är problematiskt av två skäl. Till att börja med, går det emot det moderna föräldraskapets strävan efter att erkänna barns rättigheter och självständighet. De menar att det strider mot den långsiktiga trend där familjer har blivit mer jämlika och demokratiska. För det andra menar författarna att begränsningar av barnens digitala aktiviteter kan hindra att barnen lär sig, utvecklas och blir motståndskraftiga (Livingstone & Blum-Ross, 2020: 42f). På så sätt kan föräldrakontroll-funktioner tänkas begränsa barnens självständighet och utveckling. Däremot kan denna funktion även tänkas vara nödvändig för att skydda barnen från att exponeras för våld, sex och annat olämpligt innehåll på internet, speciellt i ung ålder. Som nämndes tidigare i studien, så hade en av respondenternas barn kommit in på en olämplig video i 8 års ålder, vilket satte djupa spår för en längre tid framåt. Det blir således en svår balansgång mellan att skydda sina barn och låta dem utvecklas självständigt.

En annan metod för övervakning som framkom i intervjustudien var att begränsa barnens tillgång till internet under de tider föräldrarna inte kunde hålla koll på de digitala aktiviteterna:

Mina två barn som fortfarande bor hemma har tidigare haft alldeles för stor frihet online, och det har hänt att vi har behövt stänga av internet hemma om nätterna för att våra barn

låg uppe till 05, och då visste vi faktiskt inte vad de gjorde på sina mobiler, på riktigt. (Mamma till barn 17-23 år)

I samma intervju framgår det tydligt att föräldern ser flera risker kopplade till barnens aktiviteter online. Föräldern uttrycker oro för faror som näthat och betonar hur den digitala miljön möjliggör enklare spridning av hat och hot. Vidare förklarar hon hur hennes dotter tidigare har utsatts för mycket näthat, vilket till stor del ligger till grund för hennes oro. Att föräldrarna känner sig tvungna att stänga av internet på nätterna kan tänkas indikera på en känsla av maktlöshet och oro över vad barnen kan utsättas för under dessa okontrollerade tider. Det är tydligt att föräldrarna inser att den digitala världen, särskilt under sena timmar, kan vara en plats där deras barn kan stöta på potentiella faror, och att begränsa tillgången till internet blir därmed ett sätt att minimera dessa risker. I kontrast till detta, uppfattas flera av föräldrarnas oro och upplevelser av risker online vara betydligt mindre än när barnen rör sig utanför hemmet.

Jag skulle säga att jag har större oro för mitt barn när de umgås med sina vänner utanför hemmet än när de umgås online eftersom jag är mer medveten om de risker och farligheter i verkliga livet då de är självupplevda, medan risker online är mer av en gråzon för mig eftersom jag inte vet hur saker går till. (Mamma till barn 13-15 år)

Detta uttalande åskådliggör hur nivån av oro kan tänkas korrelera med graden av föräldrarnas medvetenhet och kunskap om de risker och faror som finns. I uttalandet framkommer det att situationer där föräldern inte är fullt medveten om vilka risker som finns, blir oron betydligt mindre, vilket leder analysen in i det paradoxala föräldraskapet.

6.3.2. Det paradoxala föräldraskapet

En intressant observation som gjordes under intervjuerna var att de föräldrar som hade mest kommunikation med sina barn, också var de föräldrar som använde övervakningsteknologier i störst utsträckning. Mer kunskap om barnens sociala liv tycks väcka större oro, vilket i sin tur påverkar graden av övervakning som ett sätt att lindra denna oro. På samma sätt verkar föräldrarnas behov av övervakning vara betydligt mindre när insynen är mer begränsad. En av föräldrarna förklarar hur insynen i hennes barns liv huvudsakligen härrör från den information

barnet själv delar med sig av. Hon menar att hennes son är väldigt öppen och delar även sådant som kan upplevas som jobbigt att berätta, och det händer till och med att barnets vänner kontaktar henne om det har hänt något. Mamman tror att det beror på att vännerna ofta är hemma hos dem och därför känner att de kan berätta saker för henne och hennes man. Att vännerna ofta är hemma hos familjen har alltså skapat en miljö där vännerna känner sig bekväma att dela information med en vuxen. Det kan med andra ord ha byggts upp en form av tillit. Samma förälder förklarar i sin intervju att flera personer i deras släkt jobbar som poliser, vilket har gett dem ytterligare insyn i vilka risker som finns. Hon menar även att de nog har varit lite strängare mot sina barn än vad andra föräldrar har varit.

Jag tror att vi har varit lite strängare med utetider och att de ska höra av sig, än vad deras kompisars föräldrar har varit. (Mamma till barn 17 år)

Hon förklarar även att hon brukar använda platsspårning för att kolla var sonen befinner sig, främst vid oroande situationer på nätterna. Trots att föräldern får mycket information från sonen via kommunikation, verkar det finnas ett stort behov av övervakning och kontroll för att lindra oron. Följaktligen kan det antas att nivån av oro intensifieras som en konsekvens av förhöjd medvetenhet om potentiella risker. Detta stämmer väl överens med en tidigare refererad respondent, som konstaterade att hennes oro för barnens onlineaktiviteter är mindre jämfört med när de vistas utanför hemmet, eftersom hon inte har någon insyn i vilka risker som finns på internet. Detta indikerar att föräldrars oro och övervakningsbeteenden kan vara djupt kopplade till deras förståelse av risker i olika miljöer, och att bland annat öppen kommunikation kan förhöja denna förståelse. Resultaten från intervjustudierna antyder således att förhållandet mellan tillit och teknologisk kontroll inte behöver vara en dualitet, vilket kanske är en vanlig föreställning. Istället tyder resultaten på att tillit och teknologisk kontroll tenderar att samverka och komplettera varandra. Att tyda av intervjuerna, kan tillit ses som en nyckel för föräldrarna att få större insyn i sina barns sociala liv. Den ökade insynen leder i sin tur till en större medvetenhet om potentiella risker, vilket resulterar i att föräldrarna känner större behov av att övervaka.

Vikten av kommunikation togs genomgående upp i intervjuerna, och inte minst när det gällde diskussionen om vad som kännetecknar ett “bra föräldraskap”. De flesta föräldrarna är överens om att kommunikation är en av de viktigaste delarna i ett bra föräldraskap.

Ett bra föräldraskap är att ha en öppen dialog som är byggt på respekt. Då tror jag att ens barn blir mer öppna om man är fast i svårigheter, och då gäller det som förälder att inte döma när ens barn ber om hjälp. Var lyhörd till dina barn. (Mamma till barn 17-22 år)

För ett bra föräldraskap ska man ha en bra kommunikation med sitt barn, det är jätteviktigt, att kunna vara ärliga och öppna. Det gör att man får respekt för varandra och bidrar till att man som förälder slipper snoka för att kunna hålla sitt barn tryggt. (Mamma till barn 17-25 år)

Utöver betoningen på kommunikation är de flesta föräldrarna överens om vikten att vara goda förebilder, vara närvarande för sina barn samt ge dem utrymme för eget ansvarstagande. Många delar även uppfattningen om att ett “bra föräldraskap” innefattar att visa kärlek, sätta tydliga gränser, skapa trygghet, respektera deras privatliv samt tillåta barnen att lära sig av sina misstag. Att tolka av intervjuerna ger dessa värderingar upphov till komplexa balansgångar mellan olika aspekter i föräldraskapet. Motsatsförhållandena mellan öppen kommunikation och respekt för privatliv, närvaro och individuellt utrymme, samt uppsatta regler och tillåtande av misstag, skapar en komplex balansgång för föräldrarna att navigera igenom.

7. Slutsats

Denna studie har fördjupat förståelsen för hur föräldrar i dagens teknologiska samhälle förhåller sig till övervakning i relation till barnens säkerhet. Med utgångspunkt i den ökade digitala övervakningen i samhället har vi undersökt hur föräldrar navigerar i sin övervakning gentemot barnen. Många föräldrar övervakar sina barn för att säkerställa deras trygghet både fysiskt och online. Oro för faror och våld i samhället har varit föräldrarnas främsta drivkraft för att använda olika övervakningsmetoder.

Studien identifierar olika metoder som föräldrar använder för att övervaka sina barn. Dessa övervakningsmetoder inkluderar allt från övervakning via platsspårningstjänster och betalningshistorik till att övervaka barnens aktiviteter på internet. Studien belyser även att en del av föräldrarna är öppna med sina barn om övervakningen medan andra döljer den. Öppen övervakning, där föräldrar kommunicerar och involverar barnen i övervakningen, kan öka risken för att barnen upplever det som påträngande och kontrollerande, eller att det skapar en falsk trygghet hos både föräldrarna och barnen. Trots föräldrarnas intention att öka säkerheten och bygga tillit kan barnen uppleva en minskad känsla av självständighet och integritet. Barnens medvetenhet om övervakningen riskerar dessutom att begränsa deras utforskning och självständighet. Även i de fall där barnen inte är medvetna om övervakningen, uppstår frågor om moral och integritet. Dels för att barnen inte har möjlighet att selektera vilka beteenden de inte vill visa. Dels för att det kan underminera den ömsesidiga respekten och skada förtroendet om det upptäcks.

Studien pekar på det paradoxala föräldraskapet där öppen kommunikation och tillit faktiskt kan leda till ökad övervakning. Föräldrar som har en öppen dialog och är mer involverade i barnens liv tenderar att övervaka i större utsträckning, vilket illustrerar en komplex och ibland motsägelsefull dynamik. Studien antyder därmed att övervakningens karaktär är nära kopplad till föräldrarnas relation till barnen. Öppen kommunikation och tillit ger upphov till större oro, vilket i sin tur ökar behovet av övervakning. Tillit och övervakning bör därmed inte uppfattas som dualiteter, utan snarare som samverkande. Tillit kan betraktas som en central komponent för föräldrarna att vinna ökad insyn i sina barns sociala liv. Fördjupad insyn genererar i sin tur en ökad medvetenhet om potentiella risker, vilket således skapar motiv för övervakning.

Resultaten antyder att föräldraskap har blivit betydligt mer komplext i dagens digitala samhälle. Föräldrar står inför en konstant utmaning i att navigera gränsen mellan barnens säkerhet och integritet. Att balansera denna gräns är ingen enkel uppgift, och att tyda av studiens resultat finns det inte något direkt facit på föräldraskapets anpassningar till övervakningen. Det finns dessutom inga tidigare generationer att lära av, eftersom den teknologiska utvecklingen har skapat helt nya förhållanden att navigera genom. Samtidigt visar resultaten att det är av stor vikt att finna förståelse för de potentiella risker som övervakningen kan medföra. Föräldrar behöver alltså

bedöma och avväga ifall användandet av föräldrakontroller och övervakningsteknologier främjar en hälsosam balans mellan barnens säkerhet, integritet och utveckling, eller om det snarare hämmar och försvårar barnens möjlighet till utveckling och självständighet. Föräldraskapets nya utmaningar och den begränsade kunskap som finns kring potentiella risker med övervakning, understryker vikten av fortsatt forskning inom ämnet. Ytterligare forskning kan bidra till att klargöra de långsiktiga effekterna av föräldraövervakning. Genom longitudinella studier som följer barn under en längre tid kan vi få en större förståelse för hur barnens utveckling och självständighet påverkas.

Det är också viktigt att poängtera att denna studie oavsiktligt endast gjordes på mammor. Trots att föräldrar från båda könen blev tillfrågade att delta i studien så var det endast mammor som tackade ja till att delta samt uppfyllde våra kriterier. Detta är i sig väldigt intressant och talar på något sätt för den traditionella könsrollen där mamman ses som den huvudsakliga vårdgivaren, vilket skulle vara spännande att utforska ytterligare. En studie som enbart inkluderar pappor skulle möjligtvis generera andra resultat och belysa eventuella skillnader i föräldraskapet mellan de olika könen.

Källförteckning

Anderson, M., 2016. *Parents, Teens and Digital Monitoring*, Pew Research Center: Internet, Science & Tech. 17 Jan. [2023-11-14] <https://policycommons.net/artifacts/618677/parents-teens-and-digital-monitoring/1599662/> CID: 20.500.12592/j3whtn.

Berger, E., Olsdotter Arnmar, Anna. (2015) Lätt för föräldrar att övervaka sina barn. *SVT*. 8 november. [2023-12-15] <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/barn-har-ratt-till-sitt-privatliv>

Bettany, S.M. and Kerrane, B. (2016) The socio-materiality of parental style: Negotiating the multiple affordances of parenting and child welfare within the new child surveillance technology market. *European Journal of Marketing*, 14 nov. 50(11), pp. 2041–2066. doi:10.1108/EJM-07-2015-0437. [2023-11-14]

Boesen, J., Rode, J. A., & Mancini, C. (2010). The domestic panopticon: Location tracking in families. *Proceedings of the 12th ACM International Conference on Ubiquitous Computing – Ubicomp '10, Copenhagen, Denmark*. ACM Press. 26 Sep. [2023-11-14]

<https://doi.org/10.1145/1864349.1864382>

Boyd, Danah (2014). *It's complicated: the social lives of networked teens*. New Haven: Yale University Press

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan Stockholm: Liber

Bryman, Alan & Bell, Emma (2013). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Liber

Crosson, Steven (2023). Farligt att öppna dörren på vid gavel för övervakningssamhället. *Dagen*. 2 Mars. [2024-01-05]

<https://www.dagen.se/ledare/2023/03/02/farligt-att-oppna-dorren-pa-vid-gavel-for-overvakningssamhallet/>

Devitt, K. and Roker, D. (2009) 'The Role of Mobile Phones in Family Communication', *Children & Society*, 23(3), pp. 189–202. doi:10.1111/j.1099-0860.2008.00166.x.

Foucault, Michel (1975/2015). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Femte översedda och ombrutna upplagan Lund: Arkiv förlag

Lachance, Jocelyn (2020) Parental surveillance of teens in the digital era: the “ritual of confession” to the “ritual of repentance”, *International Journal of Adolescence and Youth*, 25:1, 355-363, doi:10.1080/02673843.2019.1651351.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje [reviderade] upplagan Lund: Studentlitteratur

Livingstone, Sonia & Blum-Ross, Alicia (2020). *Parenting for a digital future how hopes and fears about technology shape children's lives*. New York, N.Y.: Oxford University Press

Mavoa, J., Coghlan, S. & Nansen, B. (2023) “It’s About Safety Not Snooping”: Parental Attitudes to Child Tracking Technologies and Geolocation Data’, *Surveillance & Society*, 21(1), pp. 45–60. doi:10.24908/ss.v21i1.15719.

Myrén, V. (2022) Ger falsk trygghet för både barn och föräldrar. *SvD*. 16 mars. [2023-12-01] <https://www.svd.se/a/47grEE/avradan-installera-app-i-smyg-kranker-barns-integritet>

Statens Medieråd. (2022) Övervakningsappar kan ge falsk trygghet. *Statens Medieråd*. 21 mars. [2024-01-04] <https://www.statensmedierad.se/aktuellt/nyheter/2022/overvakningsappar-kan-ge-falsk-sakerhet>

Stenkvist, Sara Rebecka (2023). Digital övervakning i vardagslivet ses som ett nödvändigt ont. *Göteborgs Universitet*. 5 April. [2024-01-05] <https://www.gu.se/nyheter/digital-overvakning-i-vardagslivet-ses-som-ett-nodvandigt-ont>

Sukk, M. and Siibak, A. (2022) “My mom just wants to know where I am”: Estonian pre-teens’ perspectives on intimate surveillance by parents’, *Journal of Children & Media*, 16(3), pp. 424–440. doi:10.1080/17482798.2021.2014646.

Svenskarna och internet (2023). Svenskarna och internet 2023. En årlig studie av svenska folkets internetvanor. *Svenskarna och internet*. 10 oktober. [2023-12-10] <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2023/>

Utbildningsdepartementet (2022). Regeringskansliets rättsdatabaser. Regeringskansliet. [2024-01-04] <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2003:460>

Widmer, S. and Albrechtslund, A. (2021) ‘The ambiguities of surveillance as care and control: Struggles in the domestication of location-tracking applications by Danish parents’, *NORDICOM Review*, 42, pp. 79–93. doi:10.2478/nor-2021-0042.

Bilagor

Intervjuguide

1. Bakgrund

- Ålder, kön
- Familjekonstellation (barnens ålder? sambo eller skild?)
- Boende: Var? hur?

2. Medieanvändning

- Hur ser användningen av sociala medier ut i din familj? använder du det mycket?
Vet du om barnen använder det mycket?
- I vilken utsträckning/på vilket sätt interagerar ni med varandra via digitala verktyg/medier?
- Via vilka appar/medier är ni “vänner”/har varandra som kontakter?

- Hur stor frihet har dina barn online/på sociala medier?

3. Säkerhet, oro och risker

- Hur upplever du att säkerheten ser ut i det område ni bor eller där barnen rör sig?
- Hur upplever du de kretsar ditt barn rör sig i?
- Vilka risker ser du i förhållande till barnen?
- Hur uppfattar du ditt barns aktiviteter online/på sociala medier?
- Beskriv ditt barns huvudsakliga fritidssysselsättningar
- Upplever du oroskänslor när ditt barn rör sig utanför hemmet?
- Upplever du oroskänslor över ditt barns aktiviteter online/på sociala medier?
- Hur går du tillväga för att lindra känslan av oro?
- Hur ser du till att säkerställa barnets trygghet utanför hemmet och online?

4. Kommunikation inom familjen

- Hur mycket information om ditt barns fritid upplever du att du får genom samtal med henne/honom?
- Hur mycket berättade du själv för dina föräldrar?
- På vilket/vilka sätt får du vetskap om barnets sociala aktiviteter?
- Hur ser dialogen/samtal ut med ditt barn, är personen öppen eller stängd för att dela med sig om sitt privatliv?
- I vilka situationer upplever du att samtal om barnets aktiviteter leder till konflikter?
- Var upplever du att gränsen går mellan vad du som förälder har "rätt" till att veta och inte veta om ditt barns sociala liv?
- Hur gör du för att visa respekt för ditt barns privatliv?
- Hur skulle du beskriva ett "bra föräldraskap"?